

LANDSRÉTTUR

Úrskurður föstudaginn 12. júní 2026.

Mál nr. 450/2026:

A

(Inga Lilly Brynjólfsdóttir lögmaður)

gegn

velferðarsviði Reykjavíkurborgar

(Dagmar Arnardóttir lögmaður)

Lykilorð

Kærumál. Sjálfræði. Sjálfræðissvipting.

Útdráttur

Staðfestur var úrskurður héraðsdóms þar sem A var svipt sjálfræði tímabundið í tvö ár.

Úrskurður Landsréttar

Landsréttardómarnir Eiríkur Jónsson, Jón Höskuldsson og Þorgeir Ingi Njálsson kveða upp úrskurð í máli þessu.

Málsmeðferð og dómkröfur aðila

- Sóknaraðili skaut málinu til Landsréttar með kæru 2. júní 2026. Greinargerð varnaraðila barst réttinum 10. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 22. maí 2026 í málinu nr. L-[...]/2026 þar sem sóknaraðili var svipt sjálfræði tímabundið í tvö ár. Kæruheimild er í 1. mgr. 16. gr. lögræðis laga nr. 71/1997.
- Sóknaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi en til vara að sjálfræðissviptingu verði markaður skemmri tími. Þá krefst hún þóknunar til handa skipuðum verjanda sínum vegna meðferðar málsins fyrir Landsrétti.
- Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar.

Niðurstaða

- Með vísan til forsendna hins kærða úrskurðar verður hann staðfestur.
- Samkvæmt 1. mgr. 17. gr. lögræðis laga greiðist úr ríkissjóði þóknun skipaðs verjanda sóknaraðila fyrir Landsrétti sem ákveðin verður að meðtöldum virðisaukaskatti eins og í úrskurðarorði greinir.

Úrskurðarorð:

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Þóknun skipaðs verjanda varnaraðila fyrir Landsrétti, Ingu Lillyjar Brynjólfssdóttur lögmanns, 141.360 krónur, greiðist úr ríkissjóði.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 22. maí 2026

Málsmeðferð og dómkröfur aðila

1. Með beiðni, dagsettri 13. maí 2026, sem barst héraðsdómi sama dag, hefur sóknaraðili, velferðarsvið Reykjavíkurborgar, krafist þess að varnaraðili, A, kt. [...], [...], Reykjavík, verði svipt sjálfræði tímabundið í 2 ár á grundvelli a-liðar 4. gr., sbr. 1. mgr. 5. gr. lögræðis laga nr. 71/1997. Um aðild sóknaraðila að málinu er vísað til 2. mgr. 7. gr. sömu laga.
2. Af hálfu varnaraðila er kröfunni mótmælt og þess aðallega krafist að henni verði hafnað en til vara að kröfunni verði markaður skemmri tími. Skipaður verjandi varnaraðila gerir kröfu um þóknun sér til handa úr ríkissjóði í samræmi við 1. mgr. 17. gr. lögræðis laga.
3. Málið var þingfest 22. maí 2026 og tekið til úrskurðar samdægurs. Varnaraðili kom sjálf fyrir dóminn og gaf þar skýrslu með aðstoð tólks. Þá var tekin skýrsla af vitninu B, sérfræðingi í geðlækningum, áður en málið var flutt munnlega en dómari og lögmennt aðila voru sammála að því loknu um að frekari gagnaöflunar og vitnaleiðslna væri ekki þörf.

Helstu málsatvik

4. Í kröfu um sjálfræðissviptingu kemur meðal annars fram að varnaraðili sé [...] ára gömul, einhleyp og barnlaus kona frá [...] sem hafi verið búsett hér á landi í [...] ár. Hún sé greind með langvinna hugvilluröskun, tvíhverfa lyndisröskun og langvinnan verkjavanda. Hún hafi ekki verið á vinnumarkaði frá árinu 2004, þegar hún lenti í bílslysi og hafi í kjölfarið verið greind með [...] heilkenni, sem sé arfgengur sjúkdómur sem leggst á bandvefi líkamans. Hún búi í þjónustukjarna fyrir fólk með fatlanir á vegum Reykjavíkurborgar.
5. Rakið er í kröfu sóknaraðila að varnaraðili hafi haft viðvarandi geðrofseinkenni í að minnsta kosti 14 ár og að hún hafi legið inni á geðdeildum á [...] og á geðsviði Landspítala. Hún telji að yfirvöld í [...] séu að hylma yfir læknamistök sem hafi átt sér stað árið 2012 þegar hún gekkst undir skurðaðgerð og endurhæfingu í kjölfarið. Hún telji sig hafa þróað með sér flókna áfallastreituröskun eftir að lækna hafi lækkað verkjalyfjaskammt of hratt eftir aðgerð og af þeim sökum hafi hún í mörg ár þurft á sálfræðimeðferð að halda. Þá hafi varnaraðili einnig greint frá truflun á vinnsluminni og truflun í sjálfvirka taugakerfinu. Í kjölfar meintra læknamistaka árið 2012 hafi hún lögsótt lækna, lögreglumenn og aðra sem hún telji að hafi beitt sig ofsóknum. Varnaraðili hafi áður verið nauðungarvistuð á geðsviði frá 5. september til 12. desember 2022, og í framhaldinu verið sjálfræðissvipt í 6 mánuði til að tryggja lyfjameðferð eftir útskrift af sjúkrahúsi. Í lok mars 2023 hafi hún hætt að þiggja geðrofslyf í sprautuformi og neitað allri lyfjameðferð. Vorið 2024 hafi farið að halla undan fæti hjá henni þegar hún hafi byrjað að ásaka starfsfólk búsetukjarnans þar sem hún býr um þjófnað og ofbeldi. Þá hafi hún endurtekið sent velferðarsviði Reykjavíkurborgar tölvupósta með kvörtunum og hótunum um kærur. Þann 24. apríl 2026 hafi hún komið á brádamóttöku geðsviðs í lögregluþyngd, eftir mat héraðslæknis, eftir að hafa fundist utandyra í ruglástandi og með geðrofseinkenni. Hún hafi verið nauðungarvistuð í 72 klst. þann sama dag og í framhaldinu hafi velferðarsvið Reykjavíkurborgar staðið að nauðungarvistun í 21 dag, sbr. 3. mgr. 19. gr., sbr. 20. og 21. gr. lögræðis laga nr. 71/1997, með beiðni, dags. 27. apríl 2026, sem sýslumaður hafi samþykkt samdægurs. Þá hafi Héraðsdómur Reykjavíkur fallist á ákvörðun sýslumanns með úrskurði sínum, dags. 30. apríl 2026. Varnaraðili hafi verið ósátt við flest á geðdeild. Hún hafi áfram lýst fastmótuðu ranghugmyndakerfi, hafi verið mjög ósátt við að vera á spítala og talið brotið á lagalegum réttindum sínum. Hún hafi verið ör, óróleg og ósátt á deildinni og á köflum verið hótandi svo kalla hefur þurft til varnarteymis og hún flutt tímabundið á geðgjörgæslu til að tryggja öryggi starfsfólks og sjúklinga. Hún hafi neitað öllum geðrofslyfjum, nema lágmarksskammti af Abilify töflum sem sé ekki nægjanlegur til að vinna á einkennum hennar. Óhjákvæmilega var þvingaðri lyfjagjöf beitt þann 5. maí 2026 þegar henni var gefið geðrofslyf á

sprautuformi og áfram sé stefnt að meðferð með forðalyfjum. Þar sem hún hafi ekki verið til samvinnu um að þiggja geðrofslyf í meðferðarskömmtum sé sjálfræðissvipting til tveggja ára talin nauðsynleg til að vernda líf og heilsu varnaraðila.

6. Með beiðni sóknaraðila fylgdi vottorð B, sérfræðings í geðlækningum, dags. 12. maí 2026. Í vottorðinu kemur fram að varnaraðili sé greind með hugvilluröskun (e. delusional disorder) (F22.0). Hún hafi langa og flókna sögu um geðraskanir, líkamlega sjúkdóma og langvinna verki. Á árinu 2022 hafi hún þurft að leggjast inn á geðdeild, nauðungarvistuð í rúma þrjá mánuði, vegna alvarlegra geðrofseinkenna og hafi þá verið greind með hugvilluröskun. Eftir útskrift hafi hún verið svipt sjálfræði til 6 mánaða og verið í eftirfylgd hjá Geðrofs- og samfélagsgeðteymi Landspítala þar til í október 2023, þegar hún útskrifaðist úr teyminu eftir að hafa verið í litlum samskiptum við meðferðaraðila og hætt að mæta í forðasprautur, en hún hafði fundið fyrir töluverðum aukaverkunum af lyfinu. Núverandi innlögn á geðdeild hafi hafist þann 24. apríl 2026, en við innlögn hafi hún verið ör, með geðrofseinkenni og algjörlega innsæislaus. Hún hafi verið nauðungarvistuð, fyrst í 72 klst. og í framhaldinu í 21 dag frá 27. apríl 2026. Hún sé enn ör og með geðrofseinkenni og hafi verið innsæislaus, óróleg og markalaus á deildinni. Geðrofseinkennin stýri allri hennar hugsun og hegðun, hún sé ófær um að eiga samskipti við fólk og um að sinna eigin heilsu og athöfnum daglegs lífs.
7. Í vottorðinu er rakið að frá komu varnaraðila á geðdeild hafi árangurslaust verið reynt að fá hana til samvinnu um að taka geðrofslyf í meðferðarskömmtum en hún hafi þvertekið fyrir það. Því hafi þurft að beita þvingaðri lyfjagjöf með geðrofslyfjum í sprautuformi. Enginn vafi sé á því að áframhaldandi meðferð sé henni nauðsynleg en án meðferðar spilli hún möguleikum sínum á bata. Hún eigi sögu um að stefna heilsu sinni í voða með því að hætta meðferð og mikil hætta sé á að ástand hennar versni enn frekar ef hún útskrifist í núverandi ástandi. Hún sé ófær um að fylgja eftir eigin meðferð. Því sé það mat meðferðaraðila, í ljósi alvarlegs geðrofssjúkdóms sem hafi í för með sér innsæisleysi og dómgreindarskort, sé nauðsynlegt að tryggja áframhaldandi meðferð, þar með talið bráðnauðsynlega lyfjameðferð. Því styðji lækningarnirinn sjálfræðissviptingu til tveggja ára.
8. Varnaraðili gaf skýrslu fyrir dómi og mótmælti kröfu sóknaraðila um að vera svipt sjálfræði til 2 ára. Hún kvaðst ekki vera með hugvilluröskun eða tvíhverfa lyndisröskun heldur væri hún m.a. með flókna áfallastreituröskun. Hún taldi lyfjameðferðina sem hún væri nú á ekki að gera sér neitt gagn heldur að gera hana veika.
9. Vitnið, B, sérfræðingur í geðlækningum, gaf skýrslu fyrir dómi. Hún staðfesti vottorð sitt frá 12. maí síðastliðnum, gaf nánari skýringar á því álitum sem þar kemur fram og svaraði spurningum um heilsufar varnaraðila. Fram kom að hún væri meðferðarlæknir varnaraðila og að núverandi lega hennar á geðdeild væri í annað sinn sem hún legðist inn en hún hefði verið í innlögn á geðdeild í þrjá mánuði árið 2022. Hún lýsti því að varnaraðili væri haldin langvinnum og mjög alvarlegum geðrofssjúkdómi sem einkenndist af fastmótuðum ranghugmyndum og að hún væri í geðrofsástandi í dag. Varnaraðili hefði ekkert innsæi í veikindin og þyrfti á samfelldri langvinnri lyfjameðferð að halda. Slík lyfjameðferð hafi áður verið reynd og þá hafi líðan hennar orðið betri eftir þrjá mánuði á sprautum. Síðan hafi hún hætt að þiggja lyfin og þá hafi mjög fljótlega hallað undan fæti í hennar daglega lífi í búsetukjarnanum þar sem hún býr. Þó að sjúkdómsgreining hennar svari oft illa lyfjum þá benti lækningarnirinn á að seinast þegar hún þáði lyf hafi líðan hennar vissulega batnað og henni liðið betur. Hún hafi þá ekki verið jafn þjökuð af ranghugmyndunum, þó að þær hafi enn verið til staðar hafi þær ekki valdið henni jafn miklum ótta. Hún hefði þörf á samfelldri lyfjameðferð, helst það sem eftir er til að ná sem mestum bata og auka lífsgæði. Þá taldi lækningarnirinn að umkrafinn tími sjálfræðissviptingarinnar væri lágmarkstími.
10. Við munnlegan málflutning ítrekaði lögmaður sóknaraðila gerða kröfu og vísaði henni til stuðnings til fyrirbyggjandi lækningavottorða og vitnisburðar framangreinds læknis.

Niðurstaða

11. Samkvæmt a-lið 4. gr. lögræðis laga nr. 71/1997 er heimilt með úrskurði dómara að svipta mann tímabundið sjálfræði, fjárræði eða hvoru tveggja, ef hann er ekki fær um að ráða persónulegum högum

sínum eða fé vegna andlegs vanþroska, ellisljóleika eða geðsjúkdóms eða vegna annars konar alvarlegs heilsubreysts, enda standi brýn þörf til og önnur og vægari úrræði í formi aðstoðar hafa verið fullreynd.

12. Með hliðsjón af fyrirliggjandi upplýsingum sem eru í samræmi við gögn málsins, og einkum í ljósi framangreinds vottorðs B læknis og vætti hennar fyrir dómi, er að mati dómsins nægilega sýnt fram á það að varnaraðili sé vegna geðsjúkdóms ófær um að ráða persónulegum högum sínum eins og ástandi hennar er nú farið. Samkvæmt framanrituðu eru uppfyllt skilyrði a-liðar 1. mgr. 4. gr. og 5. gr. lögræðis laga nr. 71/1997 til að verða við kröfu sóknaraðila um að varnaraðili verði svipt sjálfræði tímabundið. Í ljósi þess sem fram kom í vottorði og framburði læknisins fyrir dómi verður að líta svo á að 2 ára sviptingartími sé lágmarkstími og verður krafan því tekin til greina eins og hún er fram sett. Að því virtu og með hliðsjón af atvikum öllum verður fallist á að hún verði svipt sjálfræði tímabundið í 2 ár. Varnaraðili á þess kost, að sex mánuðum liðnum, telji hún ástand sitt breytt og að ástæður sjálfræðissviptingar séu ekki lengur fyrir hendi, að bera fram kröfu við héraðsdómara um niðurfellingu sjálfræðissviptingar fyrir dóm, sbr. 15. gr. laga nr. 71/1997.
13. Samkvæmt 1. mgr. 17. gr. lögræðis laga ber að greiða úr ríkissjóði allan kostnað af rekstri málsins, þar með talda þóknun skipaðs verjanda varnaraðila, Ingu Lillýjar Brynjólfsdóttur lögmanns, sem þykir hæfilega ákveðin 222.400 krónur og hefur þá verið tekið tillit til virðisaukaskatts.
14. Sigríður Rut Júlíusdóttir héraðsdómari kveður upp úrskurð þennan.

Úrskurðarorð:

Varnaraðili, A, kt. [...], er svipt sjálfræði tímabundið í 2 ár.

Allur kostnaður af málinu, þar með talin þóknun skipaðs verjanda varnaraðila, Ingu Lillýjar Brynjólfsdóttur lögmanns, 222.400 krónur, greiðist úr ríkissjóði.